

ГРАДЕЦЬКИЙ АНДРІЙ ВІКТОРОВИЧ

*кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри бойового та логістичного забезпечення
факультету службово-бойової діяльності Національної гвардії України
Київського інституту Національної гвардії України
ORCID ID 0000-0002-1039-4635*

ГРАДЕЦЬКА НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних та правових дисциплін
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
ORCID ID 0000-0002-5903-9829*

ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У статті розглянуто питання гуманізації у сфері кримінального судочинства, що передбачає пріоритет вироків, не пов'язаних із позбавленням волі, над покаранням у виді позбавлення волі.

Зазначено, що поява інституту пробації в зарубіжних країнах сприяла: наданню органам судової влади та іншим структурам високоякісної інформації про правопорушника; організації та здійсненню контролю та нагляду за засудженими; забезпеченню соціальної і психологічної допомоги та опіки, а також проведенню роботи з правопорушниками після звільнення; зменшенню ризику повторної злочинності; підтримці осіб, яких тримають під вартою, та допомозі в підготовці до звільнення; наданню допомоги сім'ям правопорушників; організації медіації між правопорушником та постраждалим від злочину.

Ключові слова: *злочинність; рецидивна злочинність; пробація; покарання; запобігання злочинності.*

Постановка проблеми. Ідеї гуманізації кримінальних покарань за діяння, що не становлять значної суспільної небезпеки, розширення сфери застосування покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, знаходять останнім часом все більшу підтримку як за кордоном, так і в Україні. П'ятого лютого 2015 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про пробацію». Кримінальним кодексом України запроваджено нові, альтернативні позбавленню волі, види кримінальних покарань, а також передбачено можливість звільнення засудженого від відбування

покарання з випробуванням за умови гарантії його виправлення без відбування покарання.

Аналіз досвіду передових країн Європи показує, що виконання альтернативних видів покарань покладено на спеціалізовану державну службу, яка перебуває поза поліцією та в'язницею – службу пробації.

У міжнародній практиці протидії злочинності загальноновизнано, що покарання у виді позбавлення волі повинно застосовуватися як крайній засіб впливу до небезпечних злочинців, оскільки ізоляція від суспільства нерідко призводить до руйнування особистості, втрати соціально корисних зв'язків.

У разі, якщо покарання більш суворе, ніж тяжкість правопорушення, то його застосуванням не поновлюється соціальна справедливість. Тому обрання адекватного покарання має дуже велике значення. Ще у 1951 році Економічна та соціальна рада ООН висловилися на підтримку максимально можливого поширення пробації на правовій мапі світу у країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку та культури пенітенціарної практики.

Популярність пробації у сучасних умовах визначається значним потенціалом попередження рецидиву злочинів, економічною доцільністю для суспільства, а також моральною цінністю, яка дозволяє досягти мети кримінальної політики найбільш гуманними засобами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль і місце інституту пробації у сфері виконання кримінальних покарань досліджувала О. І. Богатирьова. Л. І. Олефір висвітлила теоретико-прикладні засади діяльності уповноваженого органу з питань пробації в Україні. Проблемам становлення уповноважених органів служби пробації приділили свою увагу: О. Беца, В. Дрьомін. Застосування до засуджених більш лояльного, порівняно з позбавленням волі, покарання розглядалося у наукових працях: І. Богатирьова, В. Голіни, О. Джузи, В. Дрьоміна, О. Книженка, В. Трубнікова та інших дослідників.

Метою цієї статті є вивчення зарубіжного досвіду становлення та розвитку служби пробації задля впровадження його позитивних результатів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Пробація виникла в першій половині XIX століття як національний інститут англійського кримінального права, а вже наприкінці XX століття пробацію застосовують у США, Великобританії, Німеччині, Франції, Канаді, Австралії, Новій Зеландії, Японії, Бельгії, Нідерландах. Досить популярною пробація є в державах Північної Європи: Швеції, Данії, Норвегії. Причини такої поширеності пробації пояснюються тим, що вона належить до гуманних і ефективних кримінально-правових засобів, спрямованих на виправлення злочинця та запобігання правопорушенням.

Необхідно зазначити, що в більшості досліджень науковців-юристів пробація розуміється як специфічний кримінально-правовий інститут.

Пробація охоплює сукупність певних ознак кримінально-правового заходу, а саме: 1) умовне засудження злочинця, тобто фактичне звільнення його від покарання; 2) покладання на засудженого певних юридичних обов'язків, які він повинен виконати

протягом встановленого судом терміну; 3) контроль за засудженим службою пробації.

Така міра покарання, як зазначив один із дослідників цього питання, «...пронизана глибоко гуманною ідеєю, покоїться на вірі в людську особистість, її здатність випрямитися і піднятися з шляху пороку і злочину, на які штовхнули її непривабливі умови життя...» [1, с. 57].

Безпосередньо термін «пробація» в законодавчих актах більшості держав континентальної правової сім'ї не використовується, оскільки існують власні позначення умовного невиконання покарання. Пробацію можна розглядати як систему виховно-профілактичних заходів, здійснюваних стосовно засуджених. Іншими словами, пробація є особливою формою соціально-правового контролю (випробувального нагляду), здійснюваного в процесі застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням, звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають малолітніх дітей, умовно-дострокового звільнення.

Вдосконалення інститутів соціального контролю в європейських державах практично збіглося з розвитком диференційованого підходу в суспільстві до особи злочинця. Поступово формувалися ідеї про доцільність індивідуального підходу до правопорушника, що враховує соціальні демографічні характеристики і психологічні особливості особистості. Уявляється, що історичний розвиток інституту умовного засудження (умовного вироку, погашення відстрочки) став закономірним явищем, результатом пошуку нових, досконаліших видів покарань. Учені-юристи дійшли висновку про неефективність і негуманну основу жорстоких заходів впливу. Водночас критично ставляться вони і до можливості повного і безумовного звільнення від покарання, що виражається, зокрема, в актах амністії і помилування, пояснюючи цю позицію тим, що «...судове прощення порушує авторитет кримінального закону» [2, с. 578]. Однак гуманізація кримінальних покарань отримала підтримку в суспільстві, а тому створилася сприятлива основа для зародження ідеї тимчасового звільнення від покарання на умовах випробування. Зокрема, юридичному оформленню пробації в США сприяла та обставина, що «...разом з англійськими переселенцями перетнули океан і ті принципи англійського загального права, які робили можливим відстрочення призначення і

виконання покарання, а також відносна свобода політичного розвитку, що характеризувала Сполучені Штати» [1, с. 59].

Утілюючи в життя ідею врахування індивідуальних відмінностей злочинців та створення на цій основі прогресивної системи покарання, в США 1869 року запроваджено спеціальну посаду агента, в обов'язки якого входило відвідування неповнолітніх в пенітенціарних закладах, а також спостереження за правопорушниками. Агенту надавалося право звільняти підлітків на свободу за умови їх хорошої, законослухняної поведінки. Одночасно агент надавав допомогу неповнолітньому у вирішенні його проблем. Подібна система з 1878 року поширюється і на дорослих. При тому з'являється інститут посадовців, які виконують вирок про направлення на випробування (Probation officer). По суті це був початок виникнення пробації в США. Поліцейські суди м. Бостона стали досить часто звільняти осіб, винних у вчиненні незначних правопорушень під грошову заставу окремих філантропів, які намагалися вплинути на засуджених благодійно [3, с. 42]. Тож разом із випробувальним наглядом почали застосовувати грошову заставу. При тому тривалість випробувального терміну встановлювалася від двох до дванадцяти місяців. Отже, англійський досвід становлення пробації значно вплинув на розвиток відповідного інституту в правовій системі США. На загальнодержавному рівні пробація в цій країні стала застосовуватися з 1925 року на основі відповідного федерального закону. Це означало, що до цієї міри кримінально-правового впливу сформувалося позитивне ставлення юристів, представницьких структур, громадськості США.

В Англії умовне засудження пов'язано історичними коренями з епохою середніх століть і в XIX сторіччі оформлюється вже законодавчими актами. Зокрема, 1879 року судді отримали право звільняти осіб, винних у вчиненні злочинів незначної тяжкості, від тюремного ув'язнення. Така процедура супроводжувалася відбиранням підписки, ставлячи в обов'язок випробовуваному піддатися покаранню і грошовому штрафу у разі вчинення у випробувальний період нових правопорушень. Згодом закон 1887 року запроваджує в Об'єднаному Королівстві інститут пробації. Відповідно до положень цього закону, підставами для її застосування є вчинення злочину вперше і його незначна небезпека

(максимально можливий термін тюремного ув'язнення не перевищує двох років). За наявності цих умов суд мав право не призначати покарання і звільнити обвинуваченого під заставу або поруку. Стосовно обвинуваченого встановлювалася вимога з'являтися в суд за першим викликом, відшкодувати потерпілому заподіяний збиток, протягом випробування не порушувати законів. Якщо зазначені обов'язки не виконувалися, суд засуджував правопорушника до тюремного покарання, на додаток з нього стягувався штраф [4, с. 71].

У 1907 році було прийнято спеціальний Закон про випробування злочинців. У ньому чіткіше регламентуються підстави застосування пробації. Зокрема, вирішуючи питання про її призначення, суд повинен враховувати не тільки тяжкість злочину, а й особливості особи підсудного: його вік, стан здоров'я, інтелектуальний і емоційний розвиток, життєвий досвід. Крім того, вводився інститут нагляду за поведінкою умовно засудженого. Цей нагляд здійснювали офіцери пробації, які перебували під контролем мирових суддів.

Закон «Про Кримінальне Судочинство» (Criminal Justice Act) 1991 року зробив спробу відвернути правопорушників від в'язниці. Центральним елементом цього нового підходу є формалізація ідеї «відбуття покарання у місцевій громаді», яка спочатку була пов'язана із громадськими роботами. Закон 1991 року визначив такі статутні завдання служби пробації: забезпечення реабілітації правопорушника; захист суспільства від серйозної шкоди, яку може заподіяти правопорушник; попередження скоєння рецидивних злочинів. Прийняті цим законом положення певною мірою засвідчують про відхід від початкової ролі офіцерів пробації (надання порад та допомоги правопорушникам, встановлення з ними дружніх відносин). У такий спосіб прийнятий закон підвищував поліцейську роль служби пробації.

Пробація в Англії отримувала все більш широке застосування, і, як зазначається в юридичній літературі, наприкінці 90-х років XX століття рішення про пробацію почали виноситися судами стосовно 10% обвинувачених.

Загалом можна констатувати, що застосування пробації у країнах Європи розвивалося досить типово, проходячи через дві стадії: перша – благодійні та релігійні організації залучали волонтерів до нагляду за колишніми та потенційними правопорушниками;

друга – поступова часткова заміна волонтерів професіоналами, а благодійних фондів – бюджетними та державними виконавчими організаціями. Лише в Бельгії, Великобританії та Фінляндії професіоналізація пробації відбулася ще наприкінці XIX століття. У більшості країн Європи це відбулося лише у другій половині XX століття. Наприклад, до 1961 року в Австрії була лише одна оплачувана посада офіцера пробації, а всю роботу виконували волонтери. В Норвегії пробація здійснювалася виключно волонтерами до 1980 року (переважно представниками релігійних організацій), в Італії до 1975, в Данії до 1973, в Чехословаччині до 1971, в Бельгії до 1964, на Мальті до 1961, в Португалії до 1956, в Люксембурзі до 1951, в Ірландії до 1950, в Німеччині до 1947. Досить нерозвиненим вважають децентралізований інститут пробації в Іспанії, який і нині покладається на ініціативи місцевих волонтерів. Лише з 1995 року, після реформування системи покарань, держава почала запроваджувати програми пробації, починаючи із засуджених. Навіть сьогодні програми застосування альтернативних покарань та пенітенціарної соціальної допомоги реалізуються лише в Каталонії [3, с. 97].

Однак зростання злочинності у 50–80-х роках XX століття в європейських країнах змусило їх уряди досить швидко організувати професійну підготовку персоналу та ввести оплачувані посади у цій галузі правоохоронної діяльності. Варто також зауважити, що такі країни, як Швейцарія та Франція, випадають з типової європейської палітри. У Швейцарії історично кантони (провінції) надзвичайно децентралізовані, що пояснює виникнення і впровадження на місцевому рівні найрізноманітніших ініціатив у сфері альтернативних покарань. Якщо в одних кантонах пробація здійснюється за рахунок місцевого бюджету професійними офіцерами, то в інших працюють виключно волонтери та благодійні організації. До речі, в усіх кантонах служби пробації співпрацюють з правоохоронними органами, але повністю незалежні від судів та поліції. Щодо Франції, то тут волонтерів до самої пробації не залучають, але структури служби пробації (складова пенітенціарної системи) активно співпрацюють з волонтерським сектором у галузі соціального захисту та боротьби з наркозалежністю. Останнім часом французька служба пробації почала приділяти увагу співпраці з волонтерами, які надають підтримку жертвам злочинності.

У Франції, Бельгії та інших державах континентальної Європи суд спочатку ухвалював вирок і призначав конкретну міру кримінально-правового впливу, потім ухвалював рішення про умовне покарання і незастосування тюремного ув'язнення стосовно злочинця. Умовно засуджений повинен був не вчиняти нових протиправних діянь, проте вимог до його способу життя не ставилося. Відповідальність за новий злочин ґрунтувалася на принципі сукупності покарань, що, звичайно, тягло за собою відміну пробації.

Франко-бельгійська система, на відміну від систем США і Великобританії, не передбачала підписки і грошової застави, що, поза сумнівом, сприяло поширенню застосування умовного засудження, адже для малозабезпечених правопорушників надати заставу було практично неможливо. Проте негативним моментом французької пробації була відсутність системи судового контролю за поведінкою випробовуваних, відомого англо-американській системі. Ця обставина не могла не впливати негативно на ефективність умовного засудження.

В австро-німецькій системі рішення про звільнення від покарання ухвалював не суд, а міністр юстиції. Надалі процедура звільнення переростала в акт помилювання від імені глави держави. Проте в Австро-Угорщині і Німеччині чітко простежувалася тенденція надати пробації характеру інституту судового контролю. В 1909 році в Німеччині розробляється проєкт кримінального кодексу, в якому передбачається умовно-дострокове звільнення за французькою моделлю.

Отже, на початку XX століття складаються дві основні форми пробації: англо-американська і франко-бельгійська. Ці форми, разом із загальними ознаками, мали відмінні особливості, обумовлені типом історичного розвитку національного кримінального права [4, с. 98].

У 1910 році Міжнародний пенітенціарний конгрес, оцінюючи практику застосування умовного засудження, в своїй резолюції надав перевагу англо-американській системі. Це багато в чому зумовило її подальше поширення в різних країнах світу.

Разом з умовним засудженням, як показує проведений нами аналіз, одержує практичне втілення інститут умовно-дострокового звільнення (умовного звільнення) від кримінального покарання. Виникнення умовного звільнення належить до початку XIX століття і пов'язано з системою «австралійського заслання». З 1832 року

воно починає застосовуватися у Франції, в 1862 році вводиться в кримінальне законодавство Саксонії (Німеччина), потім поширюється в Австрії, Угорщині, Італії, Голландії, Бельгії, Росії і в інших державах. У Франції в 1889 році з числа 4092 звільнених з в'язниць, 609 чоловік було звільнено умовно, із 515 жінок адресатами застосування цієї міри стали 158 осіб.

Статистика щодо умовного звільнення вказує на його високу профілактичну ефективність. Зокрема, в Угорщині в 1880–1884 роках було звільнено 2673 осіб і лише 46 з них не витримали вимог випробування. В Бельгії, за даними на 1890 рік, на 106 умовно-звільнених реєструвався один випадок кримінального рецидиву. У Франції в 1884 році з 3776 достроково звільнених лише 27 осіб було повернено до в'язниці [5, с. 120–123].

Необхідно зазначити, що межі умовного звільнення визначалися законами країн по-різному. Німецький кодекс допускав можливість застосування цієї міри тільки щодо засуджених більш як на один рік позбавлення волі, причому вимагалось відбутися не менш як 1/4 призначеного судом терміну. В Англії до 1891 року умовне звільнення передбачалося лише стосовно засуджених до так званого тяжкого ув'язнення (тривалістю не менш як п'ять років). У Франції з 1895 року допускалось умовне звільнення після відбуття половини призначеного судом тюремного ув'язнення. В США цю міру в основному практикували стосовно осіб, які знаходилися у виправних в'язницях, в яких були засуджені, що подавали надію на виправлення.

Отже, умовне звільнення розглядалося в європейських країнах як своєрідний етап на шляху до повної свободи особи, яку було притягнуто до кримінальної відповідальності. У зв'язку з цим встановлювався спеціальний нагляд за її поведінкою за межами в'язниці. При тому, інтенсивність і характер цього нагляду були різними. У Німеччині умовно-засуджений потрапляв під нагляд поліцейської влади. Йому покладалося в обов'язок не залишати своє місце проживання більш як на 48 годин, працювати, не пиячити і не заводити знайомств з сумнівними особами. Порушення засудженим хоча б одного з цих правил тягнуло за собою повернення його до в'язниці. В Англії поліцейський контроль не мав такої суворості і обмежувався негласним спостереженням за злочинцем. Основні функції посткримінального контролю виконувалися

громадським патронатом, який тісно контактував із судами. Тривалість випробувального терміну в англійському умовному звільненні становила від 9 місяців до 5 років для чоловіків і від року до 6 років 8 місяців для жінок [6, с. 72–75].

У Нідерландах пробація виникла в 1832 році як результат ініціативи приватних осіб. Цьому сприяв вплив континентальної і англо-американської системи умовного засудження. В 1915 році цей інститут отримав законодавче закріплення. Кримінальний кодекс Нідерландів з 1987 року в статтях 14 а – 14 к передбачає можливість застосування пробації до всіх видів основного покарання, за винятком громадських робіт. При цьому тюремне ув'язнення на термін від одного року до трьох років може бути умовним лише щодо 1/3 загального терміну [7, с. 87]. Заслуговує на увагу формальна підстава призначення режиму випробування. Вона полягає в тому, що термін покарання у вигляді позбавлення волі, від якого умовно звільняється правопорушник, не може перевищувати три роки.

З 1977 року в країні проводяться щорічні компанії щодо захисту суспільства від злочинності. Такі компанії покликані об'єднати населення в протистоянні кримінальним явищам, сприяти вихованню в нього відчуття причетності до справи боротьби з правопорушеннями. «Позбавлення країни від злочинності стає ідеєю, яка об'єднує націю та рухає її на великі зрушення». Подібна причетність виявляється в тому, що практично вся діяльність пробації, «здійснюється силами добровільних співробітників служби захисного нагляду» [8, с. 68–71].

Вирішуючи питання про встановлення випробувального нагляду, суд звертає увагу на тяжкість вчиненого злочину, обставини справи і особу правопорушника. У разі умовного засудження злочинець передається під контроль служби пробації (за термінологією законодавства – служби контролю над умовним засудженням). Становить інтерес практична самостійність цієї організації, яка лише формально підвідомча прокуратурі країни. В літературі наголошується, що «загальнонаціональна служба, з одного боку, розробляє загальну політику і, з іншого боку, є організацією-роботодавцем» [4, с. 119].

Структурно служба пробації охоплює 19 районних відділень, які відповідальні за діяльність на ввіреній території. Фінансується її робота з державного бюджету. В цій системі також, як і в інших

зарубіжних країнах, задіяно як професійні, штатні співробітники, так і добровольці-волонтери (представники жіночих, молодіжних, правозахисних рухів). Крім того, в реалізації програм пробації можуть брати участь організації добровольців, що вдало характеризує співпрацю пенітенціарної системи і громадянського суспільства.

Цікавим на нашу думку є також аналіз служби пробації Японії, оскільки вона має свої особливості. Дослідження пенітенціарної системи Японії показує, що інститут пробації посідає досить значне місце в системі заходів попередження злочинності. При тому, науковці-юристи вказують на те, що «... післявоєнне японське право являє собою рідкісне, в порівнянні з іншими буржуазними країнами, поєднання систем континентального та загального права, і японські юристи докладають немалі зусилля для ув'язки та погодження основних понять цих двох різних систем» [9, с. 97]. Така обставина багато в чому обумовлює своєрідність японської пробації, яка поєднує в собі «західні» риси й особливості національних традицій профілактики соціально-небезпечної поведінки.

Пробація як форма соціально-правового контролю охоплює п'ять видів так званого захисного нагляду (термін використовується у Кримінальному кодексі Японії): 1) нагляд та спостереження за неповнолітніми (захід, в основному, виховного характеру); 2) за неповнолітніми, умовно-достроково звільненими з виправних шкіл; 3) за особами, умовно-достроково звільненими із пенітенціарних закладів; 4) за особами, які мають відстрочку виконання покарання у виді позбавлення волі; 5) за жінками, що займаються проституцією, умовно-достроково звільненими із жіночих виховних будинків. Зазначимо, що за структурою служба захисного нагляду складається із 50 спеціальних пунктів, розташованих на одних дільницях з районними судами. У них працюють як штатні співробітники служби пробації, так і добровольці. Можна констатувати, що в Японії до участі в діяльності служби пробації залучають широке коло громадськості, а з особами, які перебувають під захисним наглядом, в основному контактують добровільні помічники служби. Водночас, хоча штатні співробітники захисного нагляду виступають координаторами роботи значної кількості добровольців, вони досить перевантажені. Практично, на одного «професіонала» припадає 120–130 клієнтів, що обумовлює певні складності щодо

забезпечення ефективного процесу ресоціалізації правопорушника. Враховуючи це, японські дослідники звертають увагу і на проблему професійної придатності «добровольців». К. Уеда, наприклад, зазначає, що «... допомога піднаглядним та керівництво ними, добровільними співробітниками нерідко мають безсистемний та емпіричний характер» [5, с. 120–123].

Пробація, як форма соціально-правового контролю, існує також в країнах романо-германської правової сім'ї. Однією з держав, в якій запроваджено таку форму соціально-правового контролю, є Німеччина. Пробація відродилася в післявоєнній ФРН після загальних процесів демократизації кримінального права. З 1953 року таку форму відповідальності включено до Кримінального кодексу ФРН. Випробувальний нагляд в Німеччині існує в двох формах. Перша має назву «умовна відстрочка виконання покарання», а друга – «умовна відстрочка призначення покарання». Необхідно зазначити, що другий різновид умовного засудження застосовується лише до неповнолітніх правопорушників.

Заслуговує на увагу той факт, що умовне засудження допускається при призначенні покарання, у виді позбавлення волі, тривалістю не більш як рік, а у виключних випадках – не більш як два роки. Тож слушною є думка німецьких вчених Ф. Шенке та Г. Шредера, які вважають, що «... інститут умовної відстрочки покарання є одним із інструментів, за допомогою яких сучасне кримінальне право робить спробу витіснити короткострокове позбавлення волі» [4, с. 16].

У період умовного засудження особа перебуває під контролем співробітника служби пробації – «помічника судді з умовного засудження». Помічниками судді можуть бути як штатні співробітники пробації, так і громадяни, що виконують таку роботу на громадських засадах. Співробітник пробації періодично зустрічається зі своїм клієнтом, з'ясовує його проблеми, надає допомогу в їх вирішенні і проводить виправні програми. Крім цього, він через певні проміжки часу, встановлені судом, надає в його розпорядження інформацію про спосіб життя свого підопічного.

Правовий статус служби пробації Нідерландів і її працівників регулюється спеціальною Інструкцією зі здійснення контролю за умовним засудженням. У цій Інструкції визначаються основні завдання служби, що охоплюють: 1) проведення

попереднього соціального дослідження особистості правопорушника, за дорученням прокуратури або суду (в дослідженні самим важливим є висновки про доцільність і справедливність застосування умовного засудження до конкретної особи); 2) підготовка звітів про свою діяльність на вимогу правоохоронних органів, засудженого або за власною ініціативою; 3) надання допомоги підсудному в суді; 4) психологічна корекція поведінки засудженого у разі виникнення у нього відповідних труднощів; 5) проведення різної виховної та профілактичної роботи в місцях позбавлення волі; 6) організація громадських робіт, що передбачає підготовку необхідної інформації для правоохоронних органів.

Співробітник пробації контактує з декількома закріпленими за ним клієнтами. Він здійснює контроль над виконанням піднаглядними покладених судом юридичних обов'язків. Це обов'язок відшкодування шкоди, заподіяної злочинцем, перебування під медичним спостереженням у період випробування, внесення грошової застави, відповідної суми можливого штрафу. До поведінки випробовуваного можуть ставитися й інші вимоги, що мають індивідуальний характер та аналогічні умовам, передбаченим законодавством інших країн.

Своєрідністю нідерландської пробації можна назвати те, що її співробітники надають соціально-психологічну допомогу не лише умовно осудженим, а й звільненим з місць позбавлення волі (при цьому, умовно-дострокове звільнення з 1987 року не існує, а процедура залишення пенітенціарних установ має безумовний характер). Отже, пробація в Нідерландах виступає як гуманний засіб попередження правопорушень, для якої характерні: поєднання ознак англо-американської і франко-бельгійської систем умовного засудження; самостійність служби пробації (тобто її невіддільність яким-небудь інститутам) та зв'язок з органами прокуратури і правосуддя; наявність однієї форми реалізації пробації умовного засудження, оскільки умовно-дострокове звільнення нині кримінальним законом країни не передбачено; можливість її застосування стосовно осіб, засуджених не тільки до позбавлення волі, а й до інших основних покарань; широке використання в діяльності служби добровільних помічників і організацій; надання допомоги не тільки піднаглядним, а й особам, які звільнилися з місць позбавлення волі [5, с. 120–123].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інститут пробації здобув визнання в

суспільстві Англії і США, що сприяло вкоріненню його в національне законодавство, і сьогодні він вважається цілком традиційним для кримінальної юстиції цих країн.

Пробація здобула поширення на правовій карті світу як найбільш гуманна система виконання кримінальних покарань стосовно осіб, які вчинили злочини незначної тяжкості. Контроль над такими засудженими в процесі застосування пробації було покладено на спеціально створені державні служби. Служба пробації у Великобританії входить до складу органів внутрішніх справ, в Японії – підконтрольна міністерству юстиції, в США, Німеччині – підвідомча судовій владі. В Нідерландах вона є юридично самостійною. Проте в інших державах також намагаються запровадити різні форми умовного звільнення злочинців від реального відбування покарання (захисний нагляд в Японії, умовна відстрочка виконання покарання у ФРН, умовне засудження в Нідерландах тощо).

Сьогодні термін «пробація» вживається в кількох значеннях, як 1) концепція соціальної роботи з правопорушниками та іншими соціально вразливими групами; 2) ієрархічна організаційна структура; 3) орган державної влади (служба); 4) умовне невинесення вироку або як умовне звільнення від покарання з випробуванням; 5) специфічний процес виконання альтернативних покарань; 6) стан, у якому перебуває злочинець упродовж певного терміну: злочинець (probationer) перебуває на «пробації», тобто під пробаційним наглядом (on probation, under probation supervysion); 7) з'єднувальна ланка між кримінальним процесом, виконанням покарань і соціальною роботою [9, с. 113].

Поява інституту пробації в зарубіжних країнах сприяла: наданню органам судової влади та іншим структурам високоякісної інформації (досудові звіти й доповіді про соціальне обстеження правопорушників) про правопорушника; організації та здійсненню контролю та нагляду за засудженими; забезпеченню соціальної і психологічної допомоги та опіки, а також проведенню роботи з правопорушниками після звільнення; зменшенню ризику повторної злочинності; підтримці осіб, яких тримають під вартою, та допомозі в підготовці до звільнення; наданню допомоги сім'ям правопорушників; організації медіації між правопорушником та постраждалим від злочину.

Виховні програми, що застосовуються в процесі пробації та умовного нагляду, реалізуються на основі

залучення добровільних помічників, різних правоохоронних організацій, церкви, неурядових жіночих, молодіжних та віктимологічних об'єднань. Їх спільні зусилля покликані полегшити вирішення складних проблем індивідуальної і загальної профілактики злочинів. Необхідно зазначити, що в законодавстві країн, що стали на шлях широкого застосування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, наголошується на важливості участі саме громадськості в процесі ресоціалізації правопорушників.

Актуальним напрямом подальших досліджень є аналіз ефективності виховних програм, що використовуються в роботі з правопорушниками службами пробачії зарубіжних країн.

Список використаних джерел

1. Griffiths C; Verdun-Jones S (1989). *Canadian Criminal Justice*. Toronto – Vancouver. 75 p.
2. Вітфілд Д. Вступ до служби пробачії : монографія. Київ : Атіка, 2004. 236 с.
3. Сьомін С. В. Європейські правила пробачії та реформування кримінально-виконавчої системи в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 2. С. 154–159.
4. Богатирьова О. І. Теоретико-прикладні засади впровадження пробачії в Україні : монографія. Київ : Дакор, 2013. 368 с.
5. Др'юмін В. Пробачія : зарубіжний досвід обмеження тюремної популяції. *Право України*. 2000. № 12. С. 120–123.
6. Михайлова І. Інститут пробачії : окремі аспекти впровадження. *Кримінальне право*. 2009. № 10. С. 72–75.
7. Ягунов Д. В. Європейські правила пробачії : переклад, тлумачення та допоміжні матеріали. Київ : Sweden, 2013. 236 с.
8. Ткачова О. В. Інститут пробачії в Україні : історичний досвід і сучасний стан. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. Вип. 4. Т. 2. С. 68–71.
9. Ягунов Д. В. Що стоїть на заваді створення служби пробачії в Україні (до питання створення національної моделі пробачії). *Актуальні проблеми європейської інтеграції: зб. наук. пр. з питань європейської інтеграції та права*. Випуск шостий. Одеса : Фенікс, 2011. 146 с.

References

1. Griffiths, C.; Verdun-Jones, S. (1989). *Canadian Criminal Justice*. Toronto – Vancouver. Pp. 57–59. [in English].

2. Whitfield, D. (2004). *Vstup do sluzhby probatsii: (monohrafiia)* [Introduction to the probation service]. Kyiv: Atika. 236 s. [in Ukrainian].

3. Semin, S. V. (2014). *Yevropeiski pravyla probatsii ta reformuvannya kryminalno-vykonavchoi systemy v Ukraini* [European rules of probation and reform of the criminal enforcement system in Ukraine]. *Stratehichni priorytety*. № 2. S. 154–159. [in Ukrainian].

4. Bogatyryova, O. I. (2013). *Teoretyko-prykladni zasady vprovadzhennia probatsii v Ukraini: (monohrafiia)* [Theoretical and Applied Fundamentals of the Probation Implementation in Ukraine]. Kyiv, Ukraine: Dakor, 368 s. [in Ukrainian].

5. Drjomin, V. (2000). *Probatsiia: zarubizhnyi dosvid obmezhenia tiuremnoi populatsii* [Probation: foreign experience of limiting the prison population]. *Pravo Ukrainy*. № 12. S. 120–123. [in Ukrainian].

6. Mykhajlova, I. (2009). *Instytut probatsii: okremi aspekty vprovadzhennia* [Institute of probation: certain aspects of implementation]. *Kryminaljne pravo*. № 10. S. 72–75. [in Ukrainian].

7. Jahunov, D. V. (2013). *Yevropeiski pravyla probatsii: pereklad, tлумачennia ta dopomizhni materialy* [European Probation Rules: Translation, Interpretation and Supporting Materials]. Kyiv: Sweden. 236 s. [in Ukrainian].

8. Tkachova, O. V. (2016). *Instytut probatsii v Ukraini: istorychnyi dosvid i suchasnyi stan* [Institute of probation in Ukraine: historical experience and current condition]. *Naukovyj visnyk Khersonskogo derzhavnogho universytetu*. Serija «Jurydychni nauky». Vyp. 4. Tom 2. ss. 68–71. [in Ukrainian].

9. Jahunov, D. V. (2011). *Shcho stoit na zavadi stvorennia sluzhby probatsii v Ukraini (do pytannia pro stvorennia natsionalnoi modeli probatsii)* [What hinders the creation of a probation service in Ukraine (to the question of creating a national model of probation)]. *Aktualni problemy yevropeiskoi intehratsii. Zbirnyk statei z pytan yevropeiskoi intehratsii ta prava*. Vypusk shostyi (eds. D. V. Yahunov). Odesa: Feniks, S. 146–173. [in Ukrainian].

Gradetskyi Andrii

Ph.D. in Law, Docent,

Head of the Department of combat and logistics support
National Guard of Ukraine of Kyiv Institute
of the National Guard of Ukraine

Gradeckaia Natalya

Ph.D. in Law, Docent,

Associate Professor of the Department
of Social, Humanitarian and Legal Disciplines
of Kyiv Institute of the National guard of Ukraine

FORMATION OF PROBATION INSTITUTION IN FOREIGN COUNTRIES

Humanization in the field of criminal justice has gained public support. This process provides for the priority of non-custodial sentences over custodial sentences. This is due to the economic impact as well as to the decreasing of the level of criminalization of convicts.

Probation emerged in the first half of the 19th century as a national institute of English criminal law. The reasons for the rapidly spreading of probation are explained by the fact that it refers lies in the fact that is the humane and effective criminal law method of prevention and rehabilitation.

The historical development of the institution of conditional sentencing became a natural phenomenon, the search result for new, more effective types of punishments.

Today the term "probation" is used in several meanings: 1) as a concept of social work with offenders

and other deviant groups; 2) as an hierarchical organizational structure 3) as a body of state power 4) as suspended sentence 5) as a specific process of execution of alternative punishment; 6) the condition in which the offender is present for a certain period of time: on probation, under probation supervysion; 7) as a connecting link between the criminal process, punishment and social work.

The appearance of the institute of probation in foreign countries contributed to: the granting of judicial authorities and other structures qualitative information about the offender, organization, control and supervision of the sentenced persons, support of social and psychological assistance and care, work with the offenders after release from prison, reducing the risk of recidivism, support of persons held in custody, and assistance in preparation for release from prison, providing assistance to the families of offenders, organization of mediation between the offender and victims of crime.

The importance of public participation in the process of the resocialization of offenders is emphasized.

Keywords: *delinquency; recurrent crime; probation; punishment; crime prevention.*